Masofaviy ta’limning afzallik va kamchiliklari

Yoqubjonova Sitora
Guliston davlat pedagogika insituti

Pedagogika yo’nalishi 1-kurs talabasi
Email:sitora.yoqubjonova87@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada masofaviy ta’limning zamonaviy ta’lim tizimidagi o‘rni, uning asosiy afzalliklari va kamchiliklari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Masofaviy ta’limning moslashuvchanligi, vaqt va makon jihatidan qulayligi, shuningdek, raqamli texnologiyalar orqali bilim olish imkoniyatlarini kengaytirishi kabi ijobiy jihatlari yoritiladi. Shu bilan birga, jonli muloqotning cheklanganligi, texnik muammolar va talabalarda motivatsiya pasayishi kabi salbiy tomonlari ham ko‘rib chiqiladi. Maqolada ilmiy manbalar va olimlarning qarashlari asosida masofaviy ta’limning pedagogik samaradorligi tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar
Masofaviy ta’lim, raqamli ta’lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, e-learning, pedagogika, interaktiv ta’lim, ta’lim sifati, mustaqil ta’lim, motivatsiya, onlayn o‘qitish.

Kirish

Masofaviy ta’lim zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida shakllangan ta’lim shakli bo‘lib, u o‘quvchi va o‘qituvchi o‘rtasidagi an’anaviy auditoriya chegaralarini bartaraf etadi. Bugungi globallashuv sharoitida ushbu ta’lim turi bilim olish imkoniyatlarini kengaytirib, ta’lim jarayonini moslashuvchan, individual va ochiq tizimga aylantirmoqda. Shu bilan birga, masofaviy ta’limning afzalliklari bilan bir qatorda muayyan kamchiliklari ham mavjud bo‘lib, ular pedagogik, texnik va psixologik jihatdan chuqur tahlilni talab etadi. Masofaviy ta’lim g‘oyasi XX asrning o‘rtalaridan boshlab rivojlana boshlagan bo‘lib, dastlab “korrespondensiya ta’limi” shaklida amalga oshirilgan. Keyinchalik internet texnologiyalarining paydo bo‘lishi bilan bu tizim sifat jihatdan yangi bosqichga ko‘tarildi. Amerikalik tadqiqotchi M. Moore masofaviy ta’limni “o‘qituvchi va o‘quvchi fazoviy jihatdan ajratilgan, biroq kommunikativ texnologiyalar orqali bog‘langan o‘quv jarayoni” sifatida ta’riflaydi [1].

G. Salmon esa masofaviy ta’lim samaradorligi asosan raqamli muhitdagi interaktivlik darajasiga bog‘liqligini ta’kidlab, onlayn hamkorlik va faol ishtirokni muhim omil sifatida ko‘rsatadi [2]. Shu bilan birga, T. Anderson masofaviy ta’limda “o‘qituvchi–talaba–kontent” o‘rtasidagi muvozanat ta’lim sifatini belgilovchi asosiy komponent ekanini ilmiy asoslaydi [3]. Masofaviy ta’limning eng muhim afzalliklaridan biri uning moslashuvchanligidir. Talabalar istalgan joy va vaqtda ta’lim olish imkoniga ega bo‘lib, bu esa ayniqsa ishlovchi shaxslar va uzoq hududlarda yashovchilar uchun katta qulaylik yaratadi. UNESCO ekspertlari ham raqamli ta’limning kengayishi global ta’lim tengsizligini kamaytirishda muhim rol o‘ynashini qayd etadi [4].

Biroq, masofaviy ta’limning ayrim kamchiliklari ham mavjud. Jumladan, jonli muloqotning cheklanganligi, o‘quvchilarda motivatsiya pasayishi hamda texnik infratuzilmaning yetarli emasligi ta’lim samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli ayrim tadqiqotchilar, jumladan R. Clark, onlayn ta’limning samaradorligi faqat texnologiyaga emas, balki didaktik yondashuv va pedagogik dizaynga ham bog‘liqligini ta’kidlaydi [5]. Shu jihatdan, masofaviy ta’limning afzallik va kamchiliklarini ilmiy asosda tahlil qilish, uning zamonaviy ta’lim tizimidagi o‘rnini aniqlash hamda samaradorligini oshirish yo‘llarini o‘rganish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

Masofaviy ta’limning afzalliklarini yanada chuqur tahlil qilganda, uning iqtisodiy jihatdan ham samarali ekanligi yaqqol namoyon bo‘ladi. An’anaviy ta’lim shaklida talabalar transport, yashash va o‘quv muassasasiga qatnash xarajatlarini amalga oshirsa, masofaviy ta’limda bu xarajatlar sezilarli darajada kamayadi. Shu bilan birga, raqamli platformalar orqali ta’lim materiallariga doimiy kirish imkoniyati yaratiladi, bu esa mustaqil o‘qish va o‘z ustida ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, masofaviy ta’lim individual yondashuvni kuchaytirishi bilan ham ahamiyatlidir. Har bir talaba o‘z tezligida o‘qishi, murakkab mavzularni qayta ko‘rib chiqishi va qo‘shimcha resurslardan foydalanishi mumkin. Bu esa ta’limning differensiallashuvi va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni ta’minlaydi. K. Garrisonning fikricha, masofaviy ta’limda “o‘quvchi faolligi va mustaqilligi ta’lim natijasining asosiy omiliga aylanadi” [6].

Biroq, masofaviy ta’limda psixologik va ijtimoiy jihatdan ayrim muammolar ham yuzaga keladi. Talabalarda yolg‘izlik hissi, jonli muloqot yetishmasligi va guruh bilan ishlash ko‘nikmalarining sustlashuvi kuzatilishi mumkin. N. Selwyn raqamli ta’limning ijtimoiy jihatlariga to‘xtalib, texnologiyalar ta’limni kengaytirsa-da, insoniy muloqot o‘rnini to‘liq bosa olmasligini ta’kidlaydi [7]. Bundan tashqari, texnik muammolar ham muhim kamchiliklardan biri hisoblanadi. Internet tezligi pastligi, qurilmalarning yetishmasligi yoki platformalardan foydalanishdagi qiyinchiliklar ta’lim jarayonini izdan chiqarishi mumkin. Bu holat ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda raqamli tengsizlik muammosini yanada kuchaytiradi.

Shu sababli, masofaviy ta’limni samarali tashkil etish uchun nafaqat texnologik infratuzilmani rivojlantirish, balki pedagogik metodlarni ham takomillashtirish zarur. Interaktiv darslar, onlayn muhokamalar, multimedia resurslar va sun’iy intellekt asosidagi ta’lim tizimlari masofaviy ta’lim sifatini oshirishda muhim rol o‘ynaydi.

Masofaviy ta’limning eng muhim jihatlaridan biri uning pedagogik jarayonni individuallashtirish imkoniyatidir. Har bir talaba o‘z bilim darajasi va o‘zlashtirish tezligiga mos ravishda o‘qish imkoniga ega bo‘ladi. Bu esa an’anaviy ta’limda ba’zan yetarli darajada amalga oshmaydigan “shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim” tamoyilini kuchaytiradi. Zamonaviy pedagogikada bu yondashuv “learner-centered education” sifatida e’tirof etiladi. Masofaviy ta’lim platformalari (Moodle, Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams) ta’lim jarayonini raqamlashtirishga xizmat qiladi. Ushbu tizimlar orqali:

- video ma’ruzalar,
- testlar,
- interaktiv topshiriqlar,
- onlayn baholash tizimi

samarali tashkil etiladi.

Bu esa ta’lim jarayonini shaffof va nazorat qilinadigan qiladi.

Masofaviy ta’lim talabalarda mustaqillikni oshirsa-da, ayrim hollarda ijtimoiy izolatsiyaga olib kelishi mumkin. Talabalar jamoada ishlash, real muloqot qilish va kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish imkoniyatidan qisman cheklanadi. Psixologik tadqiqotlarga ko‘ra, uzoq muddatli onlayn ta’lim motivatsiyaning pasayishiga ham sabab bo‘lishi mumkin. Umuman olganda, masofaviy ta’lim zamonaviy ta’lim tizimining ajralmas qismi sifatida shakllanib bormoqda. Uning afzalliklari va kamchiliklarini chuqur o‘rganish esa ta’lim jarayonini yanada samarali va qulay qilishga xizmat qiladi.

Xulosa

Masofaviy ta’lim zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida shakllangan bo‘lib, u ta’lim tizimini yanada moslashuvchan, ochiq va individual yondashuvga asoslangan holatga olib chiqdi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, masofaviy ta’limning eng muhim afzalliklari sifatida vaqt va makon chegaralarining yo‘qligi, ta’lim resurslariga doimiy kirish imkoniyati, shuningdek, talabalarning mustaqil ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishi qayd etildi. Biroq, ushbu ta’lim shakli ayrim kamchiliklardan ham xoli emas. Jumladan, jonli muloqotning yetishmasligi, ijtimoiylashuv jarayonining sustlashuvi, texnik vositalarga bog‘liqlik hamda internet infratuzilmasidagi muammolar

ta’lim sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli masofaviy ta’limni samarali tashkil etish uchun pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish, interaktiv metodlardan keng foydalanish va raqamli infratuzilmani rivojlantirish zarur.

Umuman olganda, masofaviy ta’lim an’anaviy ta’limni to‘liq almashtirmasa-da, uni to‘ldiruvchi va rivojlantiruvchi muhim ta’lim shakli sifatida ahamiyat kasb etadi. Kelajakda ushbu tizimni yanada takomillashtirish ta’lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. *Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Mirziyoev Sh.M. *Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz*. Toshkent: O‘zbekiston, 2017.
3. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. Toshkent, 2020.
4. O‘zbekiston Respublikasi “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”. Toshkent, 1997.
5. O‘rozov Q. *Pedagogika asoslari*. Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
6. G‘ulomov S. *Axborot texnologiyalari va ta’lim*. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
7. Yuldashev M. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. Toshkent: Tafakkur, 2021.